

ΚΟΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (CFR): ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΡΟΤΥΠΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*

ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ**

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΚΟΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (COMMON FRAME OF REFERENCE) ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Πριν από οκτώ χρόνια, σε Εισήγησή μου στην Ένωση Αστικολόγων στις 7 Νοεμβρίου 2001 στην Αθήνα, είχα θέσει το ερώτημα, μετά και την παράθεση των αλληλοαντικρουόμενων απόψεων σχετικά με την αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προβεί στη σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα, εάν πράγματι οδεύουμε προς έναν Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα ή αν οι εργασίες της Ομάδας v. Bar, δηλ. της Ομάδας για τη Σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα, αποτελούν απλά, όπως χαρακτηριστικά είχε ειπωθεί¹, έναν περίπατο σε φανταστικούς κήπους². Τα χρόνια που πέρασαν, και κατά τη διάρκεια των οποίων η εν λόγω Ομάδα εργάστηκε πυρετωδώς, οδήγησαν στην έκδοση προσφάτως, τον Οκτώβριο του 2009, με τη συνεργασία της Ερευνητικής Ομάδας για το ισχύον Ιδιωτικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (the Research Group on Existing EC Private Law), γνωστής ως “the Acquis Group”, της τελικής μορφής του Ακαδημαϊκού Σχεδίου Κοινού Πλαισίου Αναφοράς (DCFR), σε 6 τόμους συνολικής έκτασης 6.563 σελίδων, που περιέχει προτεινόμενες διατάξεις όχι μόνο για το Δίκαιο των Συμβάσεων αλλά και για το Δίκαιο των μη συμβατικών σχέσεων (αδικοπραξιών, αδικαιολόγητου πλουτισμού, διοίκησης αλλοτρίων) ακολουθούμενες από σχολιασμό και συγκριτικές παρατηρήσεις. Είχαν προηγηθεί η έκδοση δύο μικρών τόμων, μιας προσωρινής έκδοσης του DCFR (Interim Outline Edition) το 2008 και μιας πιο εμπλουτισμένης (Outline Edition) το 2009 που περιείχαν το κείμενο μόνο των διατάξεων που εμπεριέχονται στο Σχέδιο ΚΠΑ, και που είναι διαρθρωμένο σε δέκα βιβλία. Το πρώτο βιβλίο περιέχει τις γενικές διατάξεις που αναφέρονται στο σκοπούμενο πεδίο εφαρμογής των προτύπων κανόνων που εμπεριέχονται στο Σχέδιο ΚΠΑ, παρέχει τους ορισμούς της καλής πίστης (good faith and fair dealing), της νεοεισαγόμενης για πολλές έννομες τάξεις έννοιας της reasonableness (δηλ. του τι θα θεωρούσαν λογικό πρόσωπα που ενεργούν σύμφωνα με την καλή πίστη και που βρίσκονται στην ίδια θέση με τα μέρη. Για την κρίση αυτή λαμβάνονται υπόψη αντικειμενικά κριτήρια, η φύση και ο σκοπός της σύμβασης, οι περιστάσεις της υπόθεσης και τα συναλλακτικά ήθη), της έννοιας του καταναλωτή και του επαγγελματία, της «έγγραφης δήλωσης» (statement “in writing”) και άλλων παρόμοιων εκφράσεων, της “υπογραφής” και άλλων παρόμοιων εκφράσεων, της ειδοποίησης (notice) και του τρόπου υπολογισμού του χρόνου. Άλλοι ορισμοί περιέχονται στο Παράρτημα στο τέλος του Σχεδίου ΚΠΑ. Το δεύτερο βιβλίο είναι αφιερωμένο στις συμβάσεις και σε άλλες δικαιοπραξίες, το τρίτο στις ενοχές και στα αντιστοιχούντα δικαιώματα. Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται διατάξεις για την ανώμαλη

* Εισήγηση που έλαβε χώρα στο Ινστιτούτο Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου την 1.02.2010 στο πλαίσιο των επιστημονικών του εκδηλώσεων. Δημοσίευση: ΕφΑΔ 5/2010, 497-503.

** Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου Νομικού Τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών. Διατελέσασα μέλος της Συντονιστικής Ομάδας Μελέτης (Co-ordinating Group) και των Συμβουλευτικών Επιτροπών (Advisory Councils) των Ομάδων Εργασίας για τις Αδικοπραξίες και τη Μίσθωση κινητών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για τη Σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα (Study Group on a European Civil Code) υπό τον καθηγητή κ. Christian v. Bar.

¹ W. Snijders, The organisation of the drafting of a European Civil Code: a walk in imaginary gardens, European Review of Private Law (ERPL) 5 (1997), σ. 483-488.

² Βλ. Ε. Δακορόνια, Προς έναν Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα; ΚριτΕ 2001/2, σ. 135 – 149.

εξέλιξη των ενοχών, την παραγραφή, το συμψηφισμό, την αναδοχή χρέους, τις ενοχές με περισσότερα υποκείμενα. Το τέταρτο βιβλίο περιέχει διατάξεις για τις ειδικές συμβάσεις (σύμβαση πώλησης, μίσθωσης κινητών, παροχής υπηρεσιών, εντολής, εμπορικής αντιπροσωπείας, δικαιόχρησης (franchise) και διανομής, δανείου, προσωπικής ασφάλειας, δωρεάς) και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτές, το πέμπτο στη διοίκηση αλλοτρίων, το έκτο στην εξωσυμβατική ευθύνη που προκύπτει από ζημία που προξενήθηκε σε άλλον, το έβδομο στον αδικαιολόγητο πλουτισμό, το όγδοο στην κτήση και απώλεια της κριότητας κινητών, το ένατο στην εμπράγματα ασφάλεια σε κινητά και το δέκατο στο trust.

Αν και η δομή του Ακαδημαϊκού Σχεδίου ΚΠΑ δεν διαφέρει από αυτήν του σκοπούμενου πριν από κάποια χρόνια Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα, κανείς πλέον δεν ομιλεί για έναν Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα, διότι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος ο καθηγητής v. Bar : «προκαλεί συναισθήματα και φόβους που δεν μπορούν να ξεπεραστούν προς το παρόν... Η έννοια του ΚΠΑ ενέχει τη γοητεία του αγνώστου και τουλάχιστον στην επιφάνειά της είναι πολιτικά αθώα»³.

II. ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ (PRINCIPLES OF EUROPEAN CONTRACT LAW) ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ LANDO ΣΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΚΟΙΝΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (DRAFT COMMON FRAME OF REFERENCE).

Σύντομα μετά τη δημοσίευσή τους⁴ οι Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL) προσείλκυσαν την προσοχή πολλών ανώτατων δικαστηρίων στην Ευρώπη (ειδικότερα των ανώτατων δικαστηρίων της Ισπανίας⁵, Πορτογαλίας, Σουηδίας και Ηνωμένου Βασιλείου) και εκείνων όσοι ήταν επιφορτισμένοι με την προετοιμασία του εκσυγχρονισμού του εθνικού δικαίου των συμβάσεων. Ήταν επομένως αναμενόμενο να υπάρξει συνέχεια στο έργο της Επιτροπής για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων που συνέταξε τους Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL), γνωστής ως Επιτροπής Lando. Το έργο αυτό ανέλαβε να συνεχίσει η Ομάδα για έναν Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα (Study Group on a European Civil Code) υπό τον καθηγητή κ. Christian v. Bar.

Συνεπώς τα βιβλία II και III του Σχεδίου ΚΠΑ (DCFR) περιέχουν πολλούς κανόνες που προέρχονται από τους Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL). Οι κανόνες αυτοί περιλήφθηκαν με τη ρητή συναίνεση της Επιτροπής για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων. Πάντως οι Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL) δεν μπορούσαν απλά να ενσωματωθούν ως είχαν. Αποκλίσεις από αυτούς ήταν αναπόφευκτες εν μέρει λόγω του διαφορετικού σκοπού, της διαφορετικής δομής και του διαφορετικού αντικειμένου κάλυψης του Σχεδίου ΚΠΑ (DCFR) και εν μέρει επειδή το πεδίο των Θεμελιωδών Κανόνων του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων έπρεπε να διευρυνθεί ώστε να περιλάβει και θέματα προστασίας του καταναλωτή. Εάν το περιεχόμενο του Σχεδίου ΚΠΑ (DCFR) αποδειχθεί πειστικό, μπορεί να συμβάλει στην αρμονική και ανεπίσημη εναρμόνιση του Ευρωπαϊκού Ιδιωτικού Δικαίου.

³ Chr. v. Bar, A Common Frame of Reference for European Private Law- Academic Efforts and Political Realities, The Tulane European and Civil Law Forum, Volume 23 (2008), 40.

⁴ O. Lando./ H. Beale, (eds.), Principles of European Contract Law Parts I and II, The Hague 1999; O. Lando E.Clive./ A. Prüm / R. Zimmermann (eds.), Principles of European Contract Law Part III, The Hague London and Boston, 2003.

⁵ Βλ. E. Roca Trias/ B. Fernández Gregoraci, The Modern Law of Obligations in the Spanish High Court, European Review of Contract Law (ERCL), Τόμος 5 (2009), Τεύχος 1, σ. 45-59.

III. ΑΠΟ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΚΟΙΝΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (DCFR) ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (CFR) ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ.

Μεταξύ των σκοπών του Σχεδίου ΚΠΑ είναι να χρησιμεύσει ως σχέδιο για το «πολιτικό» ΚΠΑ, δηλ. το ΚΠΑ που σχεδιάζει η Ευρωπαϊκή Ένωση να ετοιμάσει αποσκοπώντας στην εναρμόνιση του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων. Στο «Σχέδιο Δράσης για ένα πιο κατανοητό Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων» (Action Plan on A More Coherent Contract Law) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Φεβρουαρίου 2003⁶ γίνεται αναφορά στο σκοπούμενο ΚΠΑ.

Συγκεκριμένα το εν λόγω Σχέδιο Δράσης καλούσε για παρατηρήσεις σε τρία προτεινόμενα μέτρα:

- στην αύξηση της κατανόησης του κοινοτικού κεκτημένου (acquis communautaire),
- στην προώθηση της επεξεργασίας τυποποιημένων όρων συμβάσεων για όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση,
- στην περαιτέρω εξέταση του κατά πόσο υπάρχει ανάγκη για ένα μέτρο που δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους τομείς, για ένα «προαιρετικό εργαλείο» (optional instrument).

Η βασική πρόταση για βελτίωση ήταν η ανάπτυξη ενός ΚΠΑ, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μετά από την Κοινότητα στην αναθεώρηση του ισχύοντος κεκτημένου (acquis) και τη σύνταξη νέας νομοθεσίας⁷.

Στη συνέχεια, τον Οκτώβριο του 2004, η Επιτροπή δημοσίευσε ένα ακόμη έγγραφο με τίτλο: «Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων και η αναθεώρηση του κεκτημένου: ένα βήμα μπροστά» (European Contract Law and the revision of the acquis: the way forward)⁸. Το έγγραφο αυτό περιείχε την πρόταση το ΚΠΑ να παρέχει «θεμελιώδεις αρχές, ορισμούς και πρότυπους κανόνες» που θα μπορέσουν να βοηθήσουν στη βελτίωση του ισχύοντος κοινοτικού κεκτημένου και να αποτελέσουν τη βάση ενός προαιρετικού εργαλείου, εάν αποφασισθεί να δημιουργηθεί ένα τέτοιο εργαλείο. Επίσης περιελάμβανε την πρόταση οι πρότυποι κανόνες να αποτελέσουν τον κύριο όγκο του ΚΠΑ, του οποίου κύριος σκοπός είναι να χρησιμεύσει ως ένας οδηγός του νομοθέτη ή μια «εργαλειοθήκη» (tool box) κατά τη χαρακτηριστική έκφραση του εγγράφου.

Τον Απρίλιο του 2007 το Συμβούλιο Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ) αποφάσισε να δώσει εντολή στην Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου να καθορίσει την θέση του Συμβουλίου σχετικά με τις βασικές πτυχές ενός μελλοντικού Κοινού Πλαισίου Αναφοράς⁹.

Σύμφωνα με την εντολή αυτή, το Συμβούλιο ΔΕΥ της 18ης Απριλίου 2008 ενέκρινε θέση σχετικά με τέσσερις βασικές πτυχές του ΚΠΑ (δηλαδή το σκοπό, το πεδίο εφαρμογής, το περιεχόμενο, και το έννομο αποτέλεσμα)¹⁰.

Στη συνέχεια αυτής της θέσης το Συμβούλιο ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008 ενέκρινε δέσμη συμπερασμάτων για τον καθορισμό ορισμένων γενικών προσανατολισμών σχετικά με τις μέλλουσες εργασίες (που αφορούν τη δομή, το πεδίο εφαρμογής, το σεβασμό της ποικιλομορφίας και τη συμμετοχή του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής κατά τη θέσπιση του Κοινού Πλαισίου Αναφοράς)¹¹. Τόσο στη θέση όσο και στα συμπεράσματα προβλέπεται ότι η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου θα παρακολουθεί τακτικά τις εργασίες της Επιτροπής για το Κοινό Πλαίσιο Αναφοράς.

⁶ COM (2003) final, OJ C 63/1.

⁷ Παράγραφος 72 του Σχεδίου Δράσης.

⁸ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, COM (2004) 651 final, 11 October 2004.

⁹ 8548/07.

¹⁰ 8286/08.

¹¹ [15306/08](#). Για το ενοποιημένο κείμενο των διαφόρων συμπερασμάτων του Συμβουλίου, βλ. 5784/09.

Για να εξασφαλιστεί η τακτική παρακολούθηση των εργασιών και να εξετασθούν σε βάθος και να αποσαφηνιστούν οι προσανατολισμοί που εγκρίθηκαν στο παρελθόν, η Προεδρία υπέβαλε ερωτηματολόγιο στις αντιπροσωπείες στις 8 Ιανουαρίου 2009¹² και τις κάλεσε να απαντήσουν γραπτώς.

Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο και οι συνακόλουθες συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Επιτροπής Θεμάτων Αστικού Δικαίου επικεντρώθηκαν ειδικότερα: (α) στις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να εγκριθούν, (β) στους ορισμούς που πρέπει να συμπεριληφθούν και (γ) στους πρότυπους κανόνες που πρέπει να καθοριστούν. Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου εξέτασε επίσης (δ) τη σχέση που πρέπει να έχει το ΚΠΑ με την προτεινόμενη οδηγία για τα δικαιώματα των καταναλωτών¹³ και (ε) τη μορφή που θα έχει η νομική πράξη με την οποία θα θεσπιστεί το ΚΠΑ.

Βάσει των παρατηρήσεων που διατυπώθηκαν και της συζήτησης που έλαβε χώρα, η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου κάλεσε την Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων (EMA) να συστήσει στο Συμβούλιο να εγκρίνει τους ως άνω προσανατολισμούς και να προτείνει να ληφθούν αυτοί υπόψη από την Επιτροπή κατά τις μελλοντικές της εργασίες.

Σύμφωνα με το ανακοινωθέν Τύπου 10551/09 (Presse 164), το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε στη 2946η του σύνοδό στο Λουξεμβούργο (4-5/6/2009)¹⁴ κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τη θέσπιση ΚΠΑ για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων. Συγκεκριμένα επισήμανε ότι επιθυμεί να διαρθρωθεί το ΚΠΑ σε τρία μέρη: ένα που να περιέχει τους ορισμούς των βασικών εννοιών του δικαίου των συμβάσεων· ένα άλλο να κηρύσσει τις θεμελιώδεις κοινές αρχές του δικαίου των συμβάσεων και ένα άλλο να περιέχει τους πρότυπους κανόνες.

Στην απόφασή του στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης της 25ης Νοεμβρίου 2009 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹⁵ πέρα από τη διακήρυξη της επιδίωξης καλύτερης νομοθεσίας στο πεδίο της δικαιοσύνης, της προώθησης της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης και της καλύτερης πρόσβασης στην πολιτική δικαιοσύνη για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, καλεί την Επιτροπή να εντείνει τις εργασίες της στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων επί τη βάση του Ακαδημαϊκού Σχεδίου ΚΠΑ (DCFR) καθώς και άλλων ακαδημαϊκών έργων στο πεδίο του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων, και να αναμείξει το Κοινοβούλιο πλήρως σε μία ανοικτή και δημοκρατική διαδικασία που πρέπει να οδηγήσει στην υιοθέτηση ενός πολιτικού ΚΠΑ (CFR) και τονίζει ότι «το πολιτικό ΚΠΑ πρέπει να οδηγήσει σε ένα προαιρετικό και άμεσα εφαρμόσιμο εργαλείο που θα επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη, μεταξύ άλλων, στις εταιρίες και τους καταναλωτές, να επιλέγουν ελεύθερα το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Συμβάσεων ως το δίκαιο που διέπει τη συναλλαγή τους. Επαναλαμβάνει ότι το Σχέδιο ΚΠΑ (DCFR) πρέπει να καταστεί διαθέσιμο από την Επιτροπή στο μεγαλύτερο δυνατό αριθμό γλωσσών μαζί με τις επιστημονικές εργασίες ώστε να διασφαλιστεί η δυνατότητα πρόσβασης στα κείμενα αυτά όλων των ενδιαφερομένων και πρέπει ήδη να χρησιμοποιείται ως ένα μη δεσμευτικό νομικό εργαλείο από τους Ευρωπαίους και εθνικούς νομοθέτες. Επίσης όλες οι σχετικές διατάξεις του Σχεδίου ΚΠΑ (DCFR) πρέπει να λαμβάνονται συστηματικά και λεπτομερώς υπόψη σε όλες τις μέλλουσες προτάσεις και εκτιμήσεις της Επιτροπής που επηρεάζουν το Δίκαιο των Συμβάσεων. Τέλος ενθαρρύνει την Επιτροπή να ακολουθήσει την πρόσφατη ιδέα της πρότασης τυποποιημένων συμβάσεων (standard contracts) για χρήση από όποιον το επιθυμεί σε ειδικούς τομείς που θα βασίζονται στο ΚΠΑ».

¹² 5116/09.

¹³ Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα δικαιώματα των καταναλωτών (COM(2008) 614 τελικό) ([14183/08](#)).

¹⁴ Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε στο Συμβούλιο από τον τότε Υπουργό Εσωτερικών καθηγητή κ. Προκόπη Παυλόπουλο.

¹⁵ Με αφορμή την απόφαση αυτή η Ακαδημία Ευρωπαϊκού Δικαίου του Trier οργάνωσε Συνέδριο στις 18 και 19 Μαρτίου 2010 με θέμα: «Αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Δικαίου Προστασίας του Καταναλωτή και ΚΠΑ/Προς ένα Προαιρετικό Εργαλείο;»

IV. Η ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ: ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ.

Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου είχε εκτιμήσει ότι είναι πολύ νωρίς στην παρούσα φάση να αποφασιστεί η μορφή που θα έχει το ΚΠΑ. Ότι όμως είναι σκόπιμο να εξασφαλιστεί ότι η μορφή που θα επιλεγεί θα επιτρέψει να καταρτιστεί μια μη δεσμευτική νομική πράξη που θα περιέχει δέσμη προσανατολισμών, τους οποίους οι κοινοτικοί νομοθέτες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν στο επίπεδο του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής ως κοινή πηγή έμπνευσης ή αναφοράς κατά τη νομοθετική διαδικασία. Σύμφωνα και με τον καθ. κ. v. Bar αν και η εικόνα της εργαλειοθήκης για τη νομοθεσία δεν φαίνεται και τόσο πετυχημένη, εκπληρώνει μια αποστολή, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική για πολλούς: Αποσκοπεί να αποσαφηνίσει από πολιτική σκοπιά ότι με το ΚΠΑ δεν θα συνέχεται καμία νομική δεσμευτική ενέργεια, ούτε για τον κοινοτικό νομοθέτη, ούτε για τον εθνικό νομοθέτη, ούτε για οποιονδήποτε άλλον, «μπορεί» απλά να λειτουργήσει ως πηγή έμπνευσης για την εθνική νομοθεσία και να ληφθεί υπόψη από τον κοινοτικό νομοθέτη. Κατά τον καθ. κ. v. Bar έτσι αίρονται μεν όλα τα προβλήματα αρμοδιότητας για τα καταστατικά όργανα της Κοινότητας, αλλά από τη στιγμή που ο ο κοινοτικός νομοθέτης δεν είναι υποχρεωμένος να λάβει υπόψη το ΚΠΑ η προσέγγιση των νομοθεσιών στην πραγματικότητα αναβάλλεται για πολύ καιρό¹⁶. V. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ, ΟΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ (MODEL RULES) ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ.

A. Γενικές αρχές, ορισμοί και πρότυποι κανόνες. Σχέση με την προτεινόμενη οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών

1. Γενικές αρχές

Το Συμβούλιο επιβεβαίωσε ότι ένα μέρος του ΚΠΑ θα προβλέπει κοινές θεμελιώδεις αρχές του δικαίου των συμβάσεων, που θα συνοδεύονται πιθανώς από κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες θα καλύπτουν τις περιπτώσεις όπου απαιτούνται εξαιρέσεις από αυτές τις αρχές.

Κατόπιν τούτου, η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου θεώρησε σκόπιμο να θεσπιστούν ήδη από τώρα ορισμένες θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες θα πρέπει οπωσδήποτε να περιληφθούν σε αυτό το μέρος του ΚΠΑ, χωρίς, ωστόσο, να αποκλείεται ότι μπορούν να περιληφθούν και άλλες. Οι αρχές αυτές θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν τις αξίες στις οποίες ερείδεται το ΚΠΑ. Θα πρέπει να ισχύουν για όλα τα στάδια της συμβατικής σχέσης, περιλαμβανομένου του προ-συμβατικού σταδίου.

Μεταξύ των αρχών που ενδέχεται να ισχύουν για το σύνολο της συμβατικής σχέσης, αναφέρονται ορισμένες, όπως:

- η αρχή της συμβατικής ελευθερίας (αυτονομία των συμβαλλομένων),
- η αρχή της ασφάλειας δικαίου σε συμβατικά θέματα που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη δεσμευτική ισχύ της σύμβασης (pacta sunt servanda),

¹⁶ Chr. v. Bar, “European Private Law in the Making: The Principles of European Contract Law, the Model Rules on European Private Law, and the Common Frame of Reference” (= «Το Ευρωπαϊκό Ιδιωτικό Δίκαιο εν τω γίνεσθαι: Οι Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων {PECL}, οι Πρότυποι Κανόνες (Model Rules) για το Ευρωπαϊκό Ιδιωτικό Δίκαιο και το Κοινό Πλαίσιο Αναφοράς (CFR)»), διάλεξη στην Ένωση Αστικολόγων στην Αθήνα στις 10 Ιουνίου 2008, μετάφραση της οποίας από την επίκ.καθηγήτρια κ. Π. Παπαρσενίου υπό την επίβλεψη της γράφουσας είναι δημοσιευμένη στο Digesta 2009, Τεύχος Β΄, σ. 107-117.

- η αρχή των θεμιτών όρων συναλλαγής, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις αρχές της καλής πίστης και των χρηστών συναλλακτικών ηθών.

Οι αρχές αυτές θα πρέπει να εκτεθούν και να περιγραφούν με μεγάλες λεπτομέρειες στο ΚΠΑ.

2. Ορισμοί

Το Συμβούλιο είναι της γνώμης ότι ένα μέρος του ΚΠΑ πρέπει να περιέχει τους ορισμούς των βασικών εννοιών του δικαίου των συμβάσεων αλλά η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου θεωρεί ότι είναι ακόμα πρόωρο να διευκρινισθεί ποιους ακριβώς ορισμούς πρέπει να περιέχει το ΚΠΑ, αλλά οι ορισμοί αυτοί πρέπει οπωσδήποτε να έχουν άμεση σχέση με το γενικό δίκαιο των συμβάσεων και με το πεδίο εφαρμογής καθώς και με τις προτεραιότητες του ΚΠΑ, όπως αυτά καθορίστηκαν σε προηγούμενα συμπεράσματα του Συμβουλίου. Πρέπει συνεπώς να παραλειφθούν κάποιοι ορισμοί που αφορούν συμβάσεις ή έννοιες, οι οποίες δεν υπάγονται στο πεδίο που καλύπτει το ΚΠΑ. Εν τούτοις, θα πρέπει να περιλαμβάνονται άλλοι ορισμοί σχετικοί με ορισμένα είδη συμβάσεων τα οποία αφορά το ΚΠΑ. Η δέουσα προσοχή θα πρέπει να δοθεί στους ορισμούς που ανάγονται στον τομέα των συμβάσεων καταναλωτών, εφόσον αυτός ο τομέας συνιστά σημαντικό μέρος του κοινοτικού κεκτημένου στον τομέα του συμβατικού δικαίου. Επίσης θα ήταν σκόπιμο να διευκρινισθούν ορισμένες βασικές έννοιες που προσιδιάζουν στο δίκαιο των συμβάσεων καταναλωτών.

3. Πρότυποι κανόνες

Το Συμβούλιο διευκρίνισε ότι ένα μέρος του ΚΠΑ θα πρέπει να περιέχει «πρότυπους κανόνες» εμπνεόμενους από τις θεμελιώδεις αρχές και βασιζόμενους στους επιλεγόμενους ορισμούς.

Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου συμφώνησε ότι οι πρότυποι κανόνες θα πρέπει να είναι γενικού χαρακτήρα ώστε να μπορούν να ισχύουν για όλες τις συμβάσεις καθώς και ότι θα πρέπει να διατυπωθούν ευρέως προκειμένου να μπορούν να προσαρμοστούν εύκολα σε όλες τις συμβατικές περιπτώσεις. Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι το Συμβούλιο δεν έχει αποκλείσει ότι οι ειδικές συμβάσεις που εμπίπτουν στο κοινοτικό κεκτημένο θα μπορούσαν να περιληφθούν στο ΚΠΑ σε μεταγενέστερο στάδιο¹⁷. Επομένως, το ΚΠΑ, στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε να περιλάβει ορισμένους συγκεκριμένους πρότυπους κανόνες που θα ισχύουν για ορισμένες ειδικές συμβάσεις, κυρίως στον τομέα του δικαίου των συμβάσεων καταναλωτών.

Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου εκτιμά ότι οι πρότυποι κανόνες πρέπει να ανέρχονται στον αριθμό που είναι αναγκαίος σε συνάρτηση με το πεδίο εφαρμογής και τους στόχους του ΚΠΑ. Επί πλέον, το ΚΠΑ θα μπορούσε να προσφέρει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, εναλλακτικές λύσεις για περιπτώσεις στις οποίες ένας πρότυπος κανόνας αντικατάστασης μπορεί να φανεί χρήσιμος.

4. Σχέση με την προτεινόμενη οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών

Στα προηγούμενα συμπεράσματά του το Συμβούλιο συμπεριέλαβε ρητώς τις συμβάσεις καταναλωτών στο πεδίο εφαρμογής του ΚΠΑ. Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου δρομολόγησε σχετική συζήτηση για τον τρόπο με τον οποίο το ΚΠΑ θα απηχεί τις διατάξεις της πρότασης οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών.

Η Επιτροπή Θεμάτων Αστικού Δικαίου έκρινε ότι προκειμένου να επιτευχθεί η κατάλληλη συνοχή και συνέπεια μεταξύ των δύο σχεδίων θα ήταν ευκαταίε, κατά τη θέσπιση του ΚΠΑ, να παρακολουθούνται και να λαμβάνονται υπόψη οι εξελίξεις των

¹⁷ Βλ. παράγραφο 12 του εγγρ. 15306/08.

διαπραγματεύσεων για την προτεινόμενη οδηγία. Αναγνώρισε, ωστόσο, ότι τα δύο σχέδια είναι χωριστά και ότι αποσκοπούν στην επιδίωξη στόχων, οι οποίοι δεν συμπίπτουν πάντα.

Το Ακαδημαϊκό Σχέδιο ΚΠΑ, αν και πολύ ευρύτερο, περιέχει προτάσεις για τις αρχές, ορισμούς και πρότυπους κανόνες που ανταποκρίνονται στις εξαγγελίες της Επιτροπής.

B. Η εναρμόνιση του Ιδιωτικού Δικαίου μέσω πρότυπων κανόνων (model rules)

Η μέθοδος των κανόνων προτύπων που ακολούθησε η Επιτροπή v. Bar για τη Σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα και που μαζί με το Acquis Group, δηλ. την Ερευνητική Ομάδα για το ισχύον Ιδιωτικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, προετοίμασαν το Ακαδημαϊκό Σχέδιο ΚΠΑ (DCFR), είναι η μέθοδος της Επιτροπής Lando, η οποία μοιάζει πολύ με τη μέθοδο που εφαρμόζει πλέον των 75 ετών το American Law Institute στις ΗΠΑ. Η μέθοδος του American Law Institute στηρίζεται στη σύγκριση των υφιστάμενων ρυθμίσεων και της νομολογίας των Πολιτειών των ΗΠΑ σχετικά με ορισμένους τομείς του ιδιωτικού δικαίου. Από την επιστημονική επεξεργασία των ουσιαστικών δικαίων και της νομολογίας εξάγεται ο κοινός παρονομαστής των εναρμονιστέων δικαίων και στη συνέχεια ακολουθεί η διατύπωση κατά το δυνατόν σύντομων και περιεκτικών κανόνων με τη μορφή νόμου, οι οποίοι περιέχουν τα κοινά σημεία των εναρμονιστέων διατάξεων καθώς και τις κοινές τάσεις και κατευθυντήριες γραμμές της νομολογίας. Η διατύπωση αυτών των κανόνων (Restatement of the Law) συνοδεύεται από την παράθεση αφενός σχολίων με παρατηρήσεις συγκριτικού δικαίου και αφετέρου της νομολογίας. Όπου μάλιστα είναι αναγκαίο, δίδονται και παραδείγματα εφαρμογής της διατυπωθείσας διάταξης. Οι κανόνες που διατυπώνονται με τη μέθοδο αυτή δεν έχουν νομική δεσμευτικότητα αλλά αποτελούν βοήθημα για τους νομικούς και πρόταση για το νομοθέτη¹⁸.

Η μέθοδος αυτή μετατίθεται από το επίπεδο των Πολιτειών των ΗΠΑ στο επίπεδο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη σύγκριση των κρατούντων σε αυτά στους διάφορους τομείς του ιδιωτικού δικαίου κατά τις εργασίες της Επιτροπής v. Bar, οι οποίες διήρκεσαν 10 έτη. Συγκεκριμένα διάφορες Ομάδες Εργασίας απαρτιζόμενες από νέους ερευνητές από τα περισσότερα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέλαβαν να συγκεντρώσουν το ισχύον στα διάφορα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης νομικό πλαίσιο στους διάφορους κλάδους του Δικαίου που αποτελούσαν αντικείμενο επεξεργασίας [δίκαιο των συμβάσεων (της πώλησης, της παροχής υπηρεσιών, της μίσθωσης κινητών), δίκαιο των συναλλαγών που καλύπτονται με ασφάλειες και με τις χρηματοπιστωτικές, οικονομικές υπηρεσίες, «μη συμβατικές» ενοχές (αδικοπραξίες, αδικαιολόγητος πλουτισμός, διοίκηση αλλοτριών) κλπ.], και μετά την εύρεση του κοινού παρονομαστή προέβησαν υπό τη διεύθυνση των διευθυντών των επί μέρους ομάδων (team leaders, directeurs d'équipe) καθηγητών στη σύνταξη των προτεινόμενων διατάξεων σε κάθε συγκεκριμένο θέμα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο οι προτεινόμενες διατάξεις ελέγχονταν από τη Συμβουλευτική Επιτροπή (Advisory Council) της κάθε ομάδας εργασίας, που την αποτελούσαν επιστήμονες κύρους, από διάφορα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και οι οποίοι καλούνταν να υποβάλουν παρατηρήσεις και να εγκρίνουν το κείμενο που υπεβάλλετο προς τελική συζήτηση και έγκριση στη Συντονιστική Ομάδα Μελέτης (Co-ordinating Group¹⁹, groupe de coordination), η οποία απαρτιζόταν από τα μέλη όλων των επιμέρους Συμβουλευτικών Επιτροπών και συνεδρίαζε δύο φορές το χρόνο (Ιούνιο και Δεκέμβριο) σε διαφορετική κάθε φορά πόλη της Ευρώπης.

Κάθε ομάδα εργασίας ήταν επιφορτισμένη με τη σύνταξη ενός σχεδίου προτεινόμενων διατάξεων. Το κείμενο των διατάξεων αυτών ακολουθείτο από: α) εκτενή σχόλια (comments) με διαφωτιστικά παραδείγματα και β) σημειώσεις (notes) συγκριτικού δικαίου με αναφορά στις περισσότερες έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη σχέση των εν

¹⁸ Απ. Γεωργιάδης, Η εναρμόνιση του ιδιωτικού Δικαίου στην Ευρώπη, ΝοB 42, σ.332, 333.

¹⁹ Για τις διάφορες αυτές ομάδες βλ. C. v.Bar, Le Groupe d' Études sur un Code Civil Européen, RIDC 1-2001, σ. 129.

ισχύι στις έννομες αυτές τάξεις διατάξεων με την προτεινόμενη ρύθμιση. Καθίσταται δηλ. εναργές κατ' αυτόν τον τρόπο σε ποίο μέτρο ταυτίζεται ή διαφοροποιείται η προτεινόμενη ρύθμιση από τις υπάρχουσες ρυθμίσεις σε κάθε κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γλώσσα των εργασιών και της σύνταξης του σχεδίου είναι η αγγλική, επειδή αυτή είναι σήμερα η κύρια γλώσσα στις εμπορικές συναλλαγές²⁰. Τελικός όμως σκοπός του έργου είναι η μετάφρασή του σε όλες τις γλώσσες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπεύθυνοι θεμάτων οργανωτικής φύσης ήταν οι διευθυντές των επί μέρους ομάδων και η Καθοδηγητική Επιτροπή (Steering Committee), που απετελείτο από εξέχοντες καθηγητές διεθνούς κύρους.

Έγινε σοβαρότατη προσπάθεια να μελετηθούν όλες οι σχετικές με το προς μελέτη αντικείμενο διατάξεις των διάφορων έννομων τάξεων και να βρεθεί κοινός παρονομαστής αποδεκτός από όλους ή τουλάχιστον από την πλειοψηφία των εκπροσώπων των διαφόρων κρατών-μελών, χωρίς οι προτεινόμενες διατάξεις να αποτελούν αντιγραφή διατάξεων κάποιας συγκεκριμένης έννομης τάξης. Παρόμοια δηλ. με το Restatement of the Law, το οποίο αποσκοπεί στη διατύπωση κανόνων οι οποίοι περιέχουν τα κοινά σημεία των εναρμονιστέων διατάξεων ή οι οποίοι αποτυπώνουν τις τάσεις στο δίκαιο στις ΗΠΑ, οι διατυπωθέντες κανόνες στο DCFR που έγιναν κοινά αποδεκτοί δεν περιορίζονται στο να αναπαραγάγουν το δίκαιο που είναι κοινό στην πλειοψηφία των κρατών-μελών αλλά αποτυπώνουν και εντελώς νέες ρυθμίσεις, όπου κρίθηκε ότι αυτό είναι λογικά αναγκαίο ή χρήσιμο για τον εκσυγχρονισμό του δικαίου.

VI. ΠΡΟΣ ΈΝΑ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ; ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΑΣ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εφηύρε η ίδια τη «λειτουργία της εργαλειοθήκης» του ΚΠΑ, νοούμενης ως ενός κειμένου, το οποίο θα βοηθήσει τους πολιτικούς υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να βελτιώσουν την εσωτερική συνοχή μεταξύ των Οδηγιών για την προστασία του καταναλωτή στο δίκαιο των συμβάσεων. Δεν πρέπει όμως η προσέγγιση αυτή να αποτελέσει τροχοπέδη στη χρήση του ΚΠΑ ως ενός προαιρετικού εργαλείου, δηλ. ως ενός ανεξάρτητου συστήματος δικαίου των συμβάσεων, επιπλέον αυτών που ισχύουν στα κράτη-μέλη, το οποίο τα μέρη σε μια σύμβαση, που προέρχονται από διαφορετικές έννομες τάξεις, μπορούν να επιλέξουν ως το διέπον τη σύμβαση δίκαιο, αν το επιθυμούν, ή το οποίο ο εθνικός νομοθέτης μπορεί να επιλέξει για τον εκσυγχρονισμό απαρχαιωμένων διατάξεων.

Το ΚΠΑ μπορεί περαιτέρω να βοηθήσει στον εκσυγχρονισμό δικαιοϊκών συστημάτων και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία προσβλέπουν σε αυτήν για να συνεισφέρει στις ανάγκες εκσυγχρονισμού των δικαιοϊκών συστημάτων τους στον τομέα του Ιδιωτικού Δικαίου. Το ότι το Σχέδιο ΚΠΑ θα αποτελέσει τη βάση για τη σύνταξή του σύμφωνα με την πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης της 25ης Νοεμβρίου 2009 είναι σημαντικό.

Πάντως, για να μην καταστεί το όλο εγχείρημα ανεπίκαιρο χρειάζεται να δημιουργηθεί, όπως έχει υποστηριχθεί²¹, ένα ανεξάρτητο Ινστιτούτο²² που θα ανταποκρίνεται στην ανάγκη συνέχειας, συντονισμού και διαρκούς πληροφόρησης. Πρότυπα για ένα τέτοιο Ινστιτούτο μπορούν να αποτελέσουν το American Law Institute, το Ερευνητικό Κέντρο Ιδιωτικού Δικαίου της Ρωσίας (Private Law Research Centre), υπό την αιγίδα του οποίου συντάχθηκε ο νέος Ρωσικός Αστικός Κώδικας, ή το κεντρικό Ινστιτούτο της Ουκρανίας (Ukrainian Legal Foundation), το οποίο επίσης σε χρονικό διάστημα ολίγων ετών εκπόνησε ένα νέο Αστικό Κώδικα. Την προώθηση της ιδέας για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού αυτού Ινστιτούτου έχει αναλάβει η προσφάτως συσταθείσα Ένωση για τη δημιουργία ενός Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού Δικαίου (European Law Institute Association, ELIA) με έδρα το Βέλγιο και ιδρυτικά μέλη εξέχοντες ευρωπαϊούς καθηγητές διεθνούς κύρους.

²⁰ Lingua franca (γλώσσα χωρίς σύνορα), όπως την αποκαλεί ο G. Alpa, European Community Resolutions and the Codification of "Private Law", European Review of Private Law (ERPL) 2 (2000), σ. 332.

²¹ W.Snijders, ό. π. (σημ. 2).

²² Για να μην υπάρχει πολιτική επιρροή το Ινστιτούτο αυτό πρέπει να χρηματοδοτηθεί από τα Κράτη Μέλη και όχι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΚΟΙΝΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΕΙ ΕΥΡΕΩΣ ΓΝΩΣΤΟ

Είναι σαφές από τα ανωτέρω ότι η τεράστια εργασία, η οποία έχει γίνει, είναι πολύτιμη στο χώρο του Αστικού Δικαίου από πλευράς συγκριτικού δικαίου. Ακόμη και αν κάποιος δεν συμφωνεί με τον τρόπο προσέγγισης και το περιεχόμενο των προτεινόμενων διατάξεων, δεν δικαιολογείται να μην τις γνωρίζει. Εξάλλου οι γνώσεις συγκριτικού δικαίου που αποκομίζει κανείς διαβάζοντας τις συγκριτικές παρατηρήσεις που συνοδεύουν τις διατάξεις είναι ανεκτίμητες²³. Πρώτη φορά απαντά κανείς συγκεντρωμένες τις προσεγγίσεις τώσων έννομων τάξεων στα υπό εξέταση θέματα.

Ο νομικός κόσμος στη χώρα μας δεν φαίνεται να γνωρίζει αρκετά σχετικά όχι μόνο με το ΚΠΑ, το οποίο εξ άλλου είναι στα σπάργαλα, αλλά και με τους Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL), το κείμενο των οποίων έχει δημοσιευθεί ήδη πριν από δέκα χρόνια. Η προσήλωση στις διατάξεις του ΑΚ ή η ενασχόληση μόνο με τις Οδηγίες δεν αρκεί. Είναι καιρό ο Έλληνας φοιτητής της Νομικής Επιστήμης, δικηγόρος, δικαστής, νομοθέτης του Ιδιωτικού Δικαίου να γνωρίσει σε βάθος τα τεκταινόμενα στο πεδίο του Αστικού Δικαίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο τελευταίος μάλιστα καλείται να τροποποιήσει ενδεχομένως απαρχαιωμένες διατάξεις εμπνεόμενος από τις λύσεις που προτείνονται στο Σχέδιο ΚΠΑ, ώστε να ακολουθήσει τις εξελίξεις των καιρών. Οι Θεμελιώδεις Κανόνες του Ευρωπαϊκού Δικαίου των Συμβάσεων (PECL) και το Σχέδιο ΚΠΑ πρέπει να μεταφραστούν και να διδάσκονται στις Νομικές Σχολές, πάντα σε σύγκριση με τις διατάξεις του θετικού, εσωτερικού δικαίου, ώστε να μην εκπλαγούμε την ημέρα που θα κληθούμε ενδεχομένως να υιοθετήσουμε τις διατάξεις αυτές υπό τη μορφή Οδηγιών ή Κανονισμών ή για να είμαστε έτοιμοι να τις χρησιμοποιήσουμε τουλάχιστον ως το κοινά αποδεκτό από τα μέρη δίκαιο που θα διέπει συμβάσεις και ίσως όχι μόνο αυτές που παρουσιάζουν στοιχεία αλλοδαπότητας.

²³ Για το ότι μια από τις σημαντικές λειτουργίες του DCFR είναι ότι προσφέρει σε κάθε ενδιαφερόμενο ένα δικαιοσυγκριτικό υλικό, το οποίο μέχρι τώρα δεν υπάρχει σε τέτοιο βαθμό πυκνότητας και έκτασης βλ. Chr. v. Bar, διάλεξη στην Ένωση Αστικολόγων.